

Reptes i reflexions entorn l'alumnat amb Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) durant el context de pandèmia

Sònia González

Núria Farrés

Alba Calvo

Núria Monreal

Marina Mestres

Elisabet Sánchez

Centre Educatiu i Terapèutic Carrilet

(Rebut 2020-09-14 / Acceptat 2020-10-20)

Resum

Reptes i reflexions entorn l'alumnat amb Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) durant el context de pandèmia

Aquest document pretén ser una reflexió sobre la situació davant la qual els professionals de l'educació ens hem trobat durant la pandèmia per la COVID-19. Malgrat que la situació sanitària requereixi mesures de distància i protecció, els mestres hem de pensar noves fórmules per mantenir els vincles afectius amb els alumnes, fórmules per seguir promovent el contacte emocional, tan inherent a la possibilitat d'apropament espontani i viu. Repte especialment difícil en el cas dels alumnes amb Trastorn de l'Espectre Autista (TEA). Recollim les experiències i situacions viscudes per l'equip del Centre Educatiu i Terapèutic Carrilet, centre específic per infants amb TEA, en la seva atenció durant el confinament i post confinament. Experiències que ens permetin pensar les possibles seqüeles d'aquesta situació i els reptes que s'obren per als professionals a partir d'ara.

Paraules clau: TEA, Carrilet, COVID-19, pandèmia, escola.

Abstract

Challenges and reflections on students with Autism Spectrum Disorder (ASD) during the context of a pandemic

This document is intended to be a reflection of the situation faced by education professionals during the COVID-19 pandemic. Although the medical situation requires measures of distance and protection, teachers must think of new formulas to maintain affective ties with students, formulas to continue promoting emotional contact, so inherent to the possibility of spontaneous and lively approach. This is a particularly difficult challenge in the case of students with Autism Syndrome Disorder (ASD). We collect the experiences and situations lived by the team of the Carrilet Educational and Therapeutic Centre, a specific centre for children with ASD, in their care during confinement and post-confinement. Experiences that allow us to think about the possible consequences of this situation in students with ASD and the challenges that open up for professionals in their intervention with them from now on.

Keywords: ASD, Carrilet, COVID-19, pandemic, school.

Introducció

Davant la situació de pandèmia mundial viscuda en aquests últims temps, és responsabilitat de tothom reflexionar entorn a les conseqüències i possibles riscos del que s'ha anomenat “la nova normalitat”. Una nova normalitat que comporta ser molt prudents en la forma de relacionar-nos, d'apropar-nos als altres, i haver de prendre moltes mesures protectores abans d'estar amb l'altre.

A aquells que treballem en l'educació, se'ns planteja el repte de pensar els efectes generats pel confinament en els nostres alumnes, i les seqüeles que puguin quedar en la forma d'educar i acompanyar. Les escoles, els mestres, tenen davant seu una difícil tasca. Com acompanyar als infants perquè gestionin millor les seves emocions? Com transmetre'ls afecte, pell amb pell, i fer-los sentir que la relació interpersonal ajuda a créixer i a configurar una identitat segura i forta pel dia de demà, quan el món està demanant distància i mesures de protecció per unes relacions controlades i prudents?

Encara es fa més difícil quan pensem en aquells infants amb necessitats educatives especials, i més si aquestes resideixen en la dificultat de contacte amb el món que els envolta, com és el cas dels infants amb Trastorn de l'Espectre de l'Autisme (TEA), en els que es veuen afectades les àrees de relació, comunicació i flexibilitat mental (Wing, 1981; Viloca, 2003).

Aquest document pretén aportar reflexions entorn l'impacte de la pandèmia i les seves seqüeles en el treball educatiu i terapèutic amb infants amb TEA; compartir la realitat viscuda durant el confinament per l'equip del Centre Educatiu i Terapèutic Carrilet, i el que ha suposat la tornada a l'escola pels nostres alumnes.

Què va suposar per als infants i les seves famílies tant la situació de confinament, en la que el món social havia “desaparegut” per complet, com la seva finalització, que els obligava a tornar-se a connectar amb el món exterior. I sobretot, com seguir acompanyant infants que busquen protegir-se del món, en un moment en que la “nova normalitat” pot arribar a afavorir una visió de l'entorn com quelcom del que ens hem de protegir.

Com seguir treballant el contacte, la por que genera la proximitat humana en els nostres infants, malgrat les mascaretes, metres de distància, grups bombolla i pantalles com a mitjà de relació? Aquest és el repte que se'ns planteja, i que intentarem desenvolupar en el present article.

El confinament [Març 2020]

I de cop i volta es va aturar el món.

La decisió de confinament va ser brusca i sobtada, sense possibilitat de poder acompanyar els alumnes en un procés de comprensió, anticipació i elaboració d'una

situació tan excepcional. No hi va haver temps de planificar, menys encara d'arribar a conèixer l'abast del que aquell decret d'estat d'alarma suposaria.

Sabem de la importància de l'anticipació en els infants amb TEA. La importància de poder expressar de manera concreta l'aparició d'un canvi, i semblava que aquest seria per 15 dies. Així, podíem explicar la situació com una espècie de vacances on en un calendari marcàvem el principi i la fi de l'absència de l'escola. Hi havia un dia decretat pel fi de l'estat d'alarma. Aquesta data final calmava, també als adults, als mestres i a les famílies. Encara que ja podíem pressuposar que allò seria una mica més llarg, no vam entreveure la magnitud de la tragèdia que estava a punt d'arribar. En la nostra experiència viscuda amb els alumnes i les famílies del nostre centre, van ser 15 dies tranquils, sense massa entrebancs, en els que semblava que tothom s'havia acomodat molt ràpidament a la nova situació.

Però les circumstàncies, com tots sabem, van anar empitjorant fins arribar al punt de saber que no hi havia una data final. Ja no hi havia marca possible al calendari en la qual col·locar la tornada a la normalitat. El confinament s'anava allargant sense tenir clar el límit, i en veure que la situació es mantenia, ens vam trobar davant el repte d'atendre des de la distància a l'alumnat amb TEA, amb la seva particular manera de comprendre i relacionar-se amb el món (Farrés, 2019).

Hem pogut recollir diferents formes de percebre i viure el confinament per part dels nens amb TEA, diferents manifestacions que s'expliquen si entenem la base del què suposa el trastorn. Per una banda, la incapacitat per comprendre l'altre com algú amb ment i necessitats diferents a les pròpies. La dificultat per entendre les intencions que motiven les accions dels demés fan que l'altre esdevingui indesxifrable, imprevisible. D'aquesta manera, l'altre és algú que espanta i de qui cal protegir-se'n (Baron Cohen, Leslie y Frith, 1985).

En aquesta línia, veiem nens que semblaven estar en el millor dels seus moments. Les famílies es trobaven bé i ens explicaven que els infants estaven tranquils. Algun d'ells havia pogut verbalitzar que el coronavirus estava sent el paradís. I és que el confinament va resultar per a algun d'ells la retirada del món social, i els va proporcionar el plaer de l'aïllament. Més pantalles, i desaparició de l'exigència de sortir al món per desxifrar el codi social.

Per altra banda, en els nens amb autisme més greu, no hi ha una consciència de l'altre com algú diferent a si mateix. La relació amb l'entorn es basa primordialment en una recerca constant de sensacions que els calmen (Coromines, 1998) i en una necessitat d'estructura repetitiva i anticipable del seu dia a dia. En ells, la pèrdua de la seva rutina els va desorganitzar per complet, i semblaven viure en un diumenge etern sense sortir de casa. Les famílies relataven regressions, reapareixien manifestacions que ja havien superat: pèrdua del control d'esfínters, voracitat amb el menjar, o pel contrari, augment de la selectivitat dels aliments, conductes més obsessives, auto i/o heteroagressions, augment de les estereotípies, necessitat de tornar a dormir amb els pares, i un llarg

etcètera. Les famílies s'anaven esgotant i, evidentment, la capacitat per contenir els fills en el buit mental en el que havien quedat, anava disminuint.

Tot i aquestes diferències dins el gran ventall de manifestacions i simptomatologia que presenten els nens dins de l'espectre, trobem en comú, doncs, la por cap un món social variant i imprevisible del que tots es defensen d'una manera o altra.

Aquesta era la realitat que vivien i narraven les nostres famílies. Aquí, doncs, apareix el repte al que tots els mestres hem hagut de fer front durant el confinament. Com acompanyar els nens feliços amb els seus jocs i les seves pantalles? Com fer que el món virtual perfecte quedés investit de relació? Com ajudar les famílies a veure el perill d'aquesta falsa felicitat?

En un altre sentit el repte era diferent. Com poder acompanyar el buit en el que havien quedat els nens més greus? Com transmetre que seguíem existint i estant presents, pensant en ells, ajudant-los a recordar totes aquelles activitats, jocs, vivències i persones de l'escola que omplien el seu dia a dia? També era important buscar fórmules de poder canalitzar la frustració i la impotència de les pròpies mestres davant la manca de resposta, en veure's privades de poder usar els recursos fins llavors usats.

Les estratègies que s'han pogut seguir utilitzant en la distància han tingut un paper essencial per generar encontres. En aquest context en el que tota la realitat externa desapareixia, era molt important trobar la forma de fer-se present i recuperar algunes cançons, fotografies o vídeos que activessin el record i la reacció emocional d'aquella realitat que ara no es veia (Piaget y Inhelder, 1969).

Vam enviar un vídeo ensenyant tots els espais de Carrilet. Les aules, el pati o el menjador buit podien ser un contingut significatiu que permetés, per un banda, reconnectar amb l'espai des de casa i per altra, comprendre que estava buit però que seguia existint. A més, es van publicar al web del centre fotografies de festes i activitats viscudes per recordar i connectar emocionalment amb allò viscut.

Les professionals sentíem que s'havia alçat un mur massa alt com per poder arribar a ells de la mateixa manera que abans fèiem. I que aquest mur atacava directament el nucli de la nostra feina: el contacte amb l'altre passa pel tocar-se, per aquells apropaments que fan, a voltes bruscos, a voltes sigil·losos.

Entendre i acollir la dificultat per relacionar-se des de la llunyania era el mur que calia vèncer. La nova realitat virtual hauria de convertir-se en un espai el més estructurat, repetitiu i anticipable possible. Un lloc segur (Brun y Villanueva, 2004). Entendre les videotrucades com un espai on veure'ns per, poc a poc, acabar esdevenint un lloc de trobada. La paciència amb la que entenem els apropaments dels nens amb TEA a la 'realitat presencial' l'havíem de traslladar a les experiències online, donar temps per fer que el nou espai s'impregnés de relació. Calia repetir l'experiència per sentir-la com quelcom que cuidava, per estar segur que després d'acomiar-se i desaparèixer a la pantalla en negre, tornariem a veure'ns el dia següent.

El primer dia que es va proposar la connexió, aquesta va ser caòtica. Hi havia moltes ganes de compartir, però les veus es trepitjaven les unes sobre les altres i

resultava molt complicat regular les interaccions. L'emoció i les limitacions de la videotrucada per sostenir als alumnes feien que tot fos descontrolat. En Xavier, d'11 anys, va proposar un joc online que havíem descobert a l'aula i ens va servir com un codi conegut, compartit i que ens va ajudar a organitzar la trobada. A partir d'aquell dia, les videotrucades en grup sempre tenien la mateixa estructura. Començàvem per saludar-nos i miràvem els canvis (si algú s'havia tallat el cabell, qui havia sortit a passejar...), com una forma de situar-nos. Llavors podien explicar el que volguessin o ensenyar alguna cosa de casa per després poder realitzar una activitat conjunta proposada per la mestra. Finalment, sempre ens acomiadàvem amb la mateixa rutina.

Les eines que tots els professionals hem usat a través de les pantalles ens han ajudat a fer-nos visibles, però evidentment en moltes ocasions ens han envaït els dubtes. Per una banda, si enviàvem imatges enregistrades de nosaltres mateixos, podíem convertir-nos en personatges que es poden veure repetidament com si fóssim una pel·lícula, donant-los un paper molt passiu. Per altra banda, totes les dificultats per interaccionar de forma online, sobretot amb aquells nens més greus que no podien mantenir-se ni tan sols davant la càmera. No teníem la proximitat per cridar la seva atenció ni les estratègies del contacte per sostenir-la. Era difícil rescatar a l'altra banda de la pantalla el que interpretàvem que volien perquè no podíem veure cap on dirigien la seva mirada.

La presència de l'equip era molt important per poder-nos recolzar els uns en els altres en aquests moments tan estranys. Es van anar pensant diferents formes d'intervenció a nivell d'equip per acompanyar les famílies i els nens. Trucades als pares per acompanyar-los en tot el seu procés com a pares, parelles i individus. Per ajudar-los a crear noves rutines legitimant a la vegada que es podia arribar fins on es podia, i contenir el malestar de veure als seus fills retrocedir en els hàbits que ja havien assolit. Vídeos i videoconferències per fer presents objectes, activitats, persones, cançons... elements concrets que es relacionaven directament amb allò que havia desaparegut: la nostra escola i tot el que ocorre a dins.

Ens connectàvem cada dia amb en Martí, de 9 anys, a la mateixa hora per realitzar la rutina establerta. En aquesta trobada es cantava la cançó del 'bon dia', es deia el dia que era, s'anticipaven les propostes i activitats que es farien (prèviament pactades amb la família) i es jugava a un joc amb ell. Cada dia de la setmana duia associat un tipus d'activitat diferent (música, plàstica, cuina...). Així, amb un horari i una estructura del pas del temps, s'ajudava a diferenciar els dies. S'intentava que la connexió fos en un espai el més neutre possible, per fer que l'atenció es centrés en nosaltres i en els nostres materials.

Durant el mes de juny (amb la possibilitat d'anar al centre per part de les mestres) es va observar que, en el cas dels nens més afectats, hi havia millor resposta quan els vídeos enviats estaven gravats en el centre escolar. La mateixa proposta del

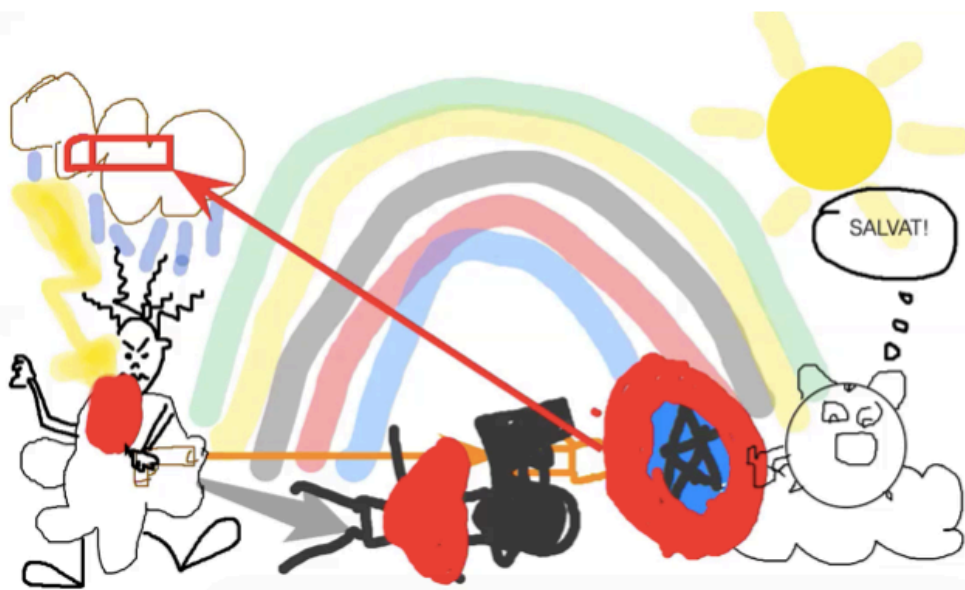
confinament però contextualitzada a l'escola, suposava en ells més reconeixement i atractiu.

No podem oblidar, per altra banda, que pels nens amb TEA és difícil posar paraula i consciència a les experiències emocionals viscudes, i el possible impacte pels efectes de la pandèmia podia ser de difícil digestió per molts d'ells. La dificultat per pensar i elaborar el que viuen és quelcom que defineix als nostres nens en més o menys mesura, en funció de les seves capacitats cognitives. Posar paraula en un intent de mentalitzar i elaborar les experiències viscudes és tasca imprescindible del mestre que acompanya al nen amb TEA, i els nous recursos tecnològics que estàvem forçats a usar ens havien d'ajudar a seguir realitzant aquesta feina.

En aquells alumnes amb capacitats cognitives preservades, les noves tecnologies havien de servir, d'alguna manera, per poder posar paraula a tota aquella situació tan complicada.

En una de les videotrucades d'una tutora amb 3 alumnes, es va proposar realitzar un dibuix col·laboratiu. Per torns, cadascun dels alumnes afegia un element. A poc a poc, es va anar creant una escena que ens permetia crear un significat comú.

Al dibuix apareixia un perill de manera sobtada, una bala activada per una tempesta i un porc que es defensava amb un escut i que finalment es salvava. El núvol-perill moria al rebotar la bala. Apareixia l'arc de Sant Martí, símbol d'esperança que s'ha usat a les xarxes socials durant el confinament. La imatge va permetre que poguéssim suggerir què devien sentir cada un dels personatges en una situació tan sorprenent (imatge 1).



Imatge 1. Dibuix col·laboratiu realitzat amb la pissarra de Zoom amb 3 nois amb TEA d'11 anys durant una videotrucada al confinament per la COVID-19.

Finalment, caldria no oblidar l'impacte de la COVID a les vides personals i professionals de cadascun dels i les mestres. Com acompanyar el patiment d'infants i famílies quan els professionals també podien sentir por i paralització per la situació? Com ajudar a normalitzar aquesta manera de relacionar-nos?

Els recursos que les professionals han hagut de posar en joc en aquesta situació no han estat només els tecnològics i el coneixement en relació amb el TEA; sinó també capacitats personals relacionades amb la seva competència per gestionar la por, la incertesa i la capacitat d'adaptació. També la seva aptitud per acompanyar als altres en la gestió d'aquestes emocions complexes.

Un retorn diferent

Després del confinament vam tornar amb una motxilla carregada d'esperança i il·lusió per recuperar certa normalitat i contacte amb els nostres alumnes, però també carregada de por. Por al contagi, a no poder realitzar la nostra feina en condicions. Molts dubtes. Era el moment de pensar com compliríem amb totes les mesures i protocols que ens demanaven. També de reflexionar sobre el que havíem fet, valorar les accions, comentar els recursos que més havien funcionat, les estratègies que ens havien ajudat en la distància i les moltes dificultats amb les que ens havíem trobat. També vam demanar a les famílies que valoressin les propostes que havíem realitzat durant el confinament i que ens indiquessin quines els havien ajudat i quines no.

També vam tornar amb certa tristesa, amb el dol de reobrir un nou curs parlant la major part del temps de mesures de protecció i amb poc temps per parlar d'infants, d'aspectes clínics i pedagògics que sempre han omplert els nostres espais de reflexió a l'escola. Tornar donava esperança i il·lusió, però també nostàlgia i pena per sentir que el nostre centre seria diferent, amb renúncies doloroses. I sense saber si algunes d'aquestes renúncies romandran per sempre.

Ja a la desescalada ens va sorprendre la rapidesa en l'adaptació de molts dels nostres infants. Com era possible, sabent les dificultats per afrontar els canvis, que s'adaptessin amb tanta facilitat? En aquells amb més capacitats preservades, potser l'angoixa que calia cuidar amb més delicadesa, era la por al contagi i a sortir al carrer com feien abans. Però per norma general, la tornada a l'escola estava resultant tranquil·la. Inquietantment tranquil·la?

La mascareta, el termòmetre i el gel. Seria fàcil per als nostres alumnes incorporar aquests elements? Vam anticipar el que es trobarien a la tornada: fotografies de les professionals amb i sense mascareta o vídeos marcant l'estructura de l'entrada al centre. I de cop i volta, quasi sense dificultat, els infants havien incorporat la dinàmica.

Com està pautada la nova forma de sortir al món? Les mesures de protecció establertes generen una estructura molt concreta. Poca gent dins dels establiments,

entrades controlades, cues amb distància entre persones, rutines de gel i desinfecció de sabates en cada trànsit entre diferents espais. Fila d'un en un per mesurar temperatures. Podria resultar aquesta rutina de distància social i pautes repetitives suficientment "autística" com per fer que la reentrada al món hagi estat més segura i predictable per als nostres infants?

El que sí veïem clarament era el cansament dels pares, la necessitat d'espai vital. Però l'escola tornava a estar disponible per compartir aquest esgotament. En aquest compartir podien sentir legitimats els seus sentiments de no poder més i de necessitar desprendre's de l'esgotadora tasca de ser mare/pare les 24 hores del dia. El centre havia tornat i, amb ell, els espais d'escolta i contenció per aquells que havien estat al peu del canó durant més de 3 mesos, sense pausa possible.

L'esgotament pel confinament ha estat generalitzat en tota la població. La diferència és que, a les nostres famílies, en el moment de tornar a l'escola, se'ls uneix el cansament amb la necessitat de calmar la seva culpa, preguntant als professionals com reiniciar d'immediat el treball a casa amb els seus fills per recuperar tots els hàbits perduts. Com retornar-los al seu llit, com treure'ls de nou el bolquer o reduir les hores de pantalla.

Així doncs, igual que durant el confinament va caler legitimar que no es podia arribar a tot, ara haurem d'acompanyar-los en que puguin sentir la necessitat d'un temps per al seu descans mental. Abans de començar a restaurar rutines i enfrontar-se de nou a la cura dels seus fills, haurem de posar l'èmfasi en legitimar la necessitat de pensar en ells mateixos. Ajudar-los a restaurar les seves pròpies rutines que abans omplien les seves vides (quedar amb amics, recuperar espais individuals, recuperar-se com parella...). L'escola ja està present. Moltes rutines, per aquest simple fet, ja s'han restaurat, i ja hem vist que ells estan força bé. Ara cal cuidar a les famílies. Elles no tenen un funcionament mental autista, i al contrari que els seus fills, aquesta nova etapa sí que l'estan vivint com quelcom dur. Estan cansats, necessiten recuperar-se, i això comporta un procés, un temps que haurem de saber donar abans de demanar-los que tornem a treballar plegats entorn als seus fills.

Reptes i estratègies d'aquest nou escenari

L'excepcionalitat del que hem viscut ens ha de proporcionar ara un coneixement que ens serveixi per pensar noves formes d'intervenir. No sols en possibles quarantenes. També en com treballar la relació des de la distància que imposa la nova presencialitat.

Però haurem de saber partir des de l'acceptació que quelcom s'ha trencat. I de que res podem fer per esborrar-ho per complet. Hem de partir doncs d'un dol. D'una pèrdua en part irreversible. Allò que era, ja no és, i de moment no podrà ser. Els esforços no seran per esborrar el succeït. Hauran d'anar dirigits a processar el dolor de la pèrdua i

treballar a partir d'aquí, en la direcció de buscar noves formes de vincle i de contacte. Cal buscar quelcom nou. No es tracta doncs ni de voler recuperar el passat ni d'acceptar de forma passiva la necessitat de distància com quelcom sobre el qual l'educació no pot fer-hi res.

Un dels objectius de l'educació anirà encaminat a la recuperació de les relacions que s'havien forjat abans del confinament. Relacions que es forgen, per una banda, comunicant l'afecte cap a l'altre, amb aspectes verbals i no verbals. I per altra banda, compartint activitats, materials i jocs que, en ser viscuts dins la relació, queden investits de quelcom més enllà de la pròpia activitat. Perquè el que es construeix i es juga amb l'altre, queda més intrínsecament adherit a l'emoció i al vincle.

Però reprendre l'afecte i la proximitat és un repte difícil, no només per les distàncies imposades. Allò que s'expressa de forma no verbal és d'igual importància que allò dit amb les paraules, i l'ús de la mascareta farà que els infants es perdin gran part del nostre rostre, des del qual expressem l'afecte, l'emoció i la intenció de les nostres paraules. Haurem d'acceptar que quelcom del que comuniquem es perdrà. Però si som conscients d'aquesta pèrdua, podem buscar formes d'intensificar la manera en que ens dirigim a ells, fent que, des del nostre cos, els nostres ulls o les nostres paraules, els arribi que continuem allà, a prop.

Per altra banda, com dèiem, les activitats han d'esdevenir mitjans per connectar amb l'altre, però la irrupció abrupta de confinament no va permetre l'elaboració de cap material sobre el qual poder seguir la relació des de la distància. Anticipant possibles quarantenes, ara sí, podem pensar i elaborar materials conjuntament amb els infants, dins les aules, investint-los de quelcom viu i construït dins d'una relació. Material que es podran endur a casa per seguir la relació amb la tutora de forma virtual.

Poder construir, mestra i alumnes conjuntament, caixes de material significatiu per ells, amb objectes reals, tridimensionals, amb textura, forma i olor (Sanchís, 2012). Una caixa que la mestra també pugui tenir duplicada. D'aquesta forma, aquests objectes adquireixen en certa mesura el tracte d'objecte transicional (Winnicott, 1993). En possibles quarantenes doncs, mestra i alumne podran recuperar aquest material, que van construir i viure junts, afavorint d'alguna manera que allò que hi va haver, segueix existint, que es pot seguir recordant i vivint.

A l'activitat de música utilitzem una caixa plena d'objectes que serveixen per poder escollir les cançons (un titella de l'elefant, un lleó, un tren...). Cada objecte porta associada una cançó i també un moviment o joc amb l'altre. Cada infant disposarà d'una caixa duplicada perquè en cas de confinament es pugui continuar jugant, pugui seguir escollint què vol cantar o puguem imitar certs moviments o ritmes junts.

En una de les classes s'ha iniciat el projecte "la volta al món". Cada alumne ha construït una maleta decorada amb les coses que li agraden. I setmana rere setmana es va omplint del que necessitem per al viatge. Aquesta maleta és part activa del projecte i, en cas de quarantena, serà la que s'enduguin a casa amb les

activitats proposades, a partir de la qual treballar en el moment de connexió virtual.

En el mateix sentit està el repte de pensar com l'ús de les Tecnologies de la Comunicació i la Informació (TIC) poden omplir-se de quelcom el més pròxim possible a un contacte emocional i proper; sense oblidar que participem d'un dol, posat que sabem que mai serà el mateix el contacte virtual que el presencial.

Les TIC s'han imposat com una forma alternativa de relació, com una forma nova d'aprendre. Aquest recurs s'ha utilitzat a les reunions d'equip, a les reunions amb famílies del centre i s'anticipen com la forma de contacte amb els nostres alumnes en cas de quarantena.

És interessant fomentar el desig de veure's, de saber dels altres i aprofitar les noves tecnologies per satisfer aquest desig. El paper que han jugat les TIC ha estat indiscutible i malgrat poder veure les carències d'aquest mitjà a un nivell relacional, també hem de ser conscients de les oportunitats que ens han donat. El nostres infants acostumen a sentir-se molt motivats per les pantalles, són molt hàbils amb aquestes, però acostumen a utilitzar-les com una estratègia de desconexió. El nostre treball serà acompanyar-los per enriquir el seu ús des d'una perspectiva relacional i oferir noves opcions.

És important treballar amb ells presencialment l'ús de les TIC, aprofitar quan estem junts per relacionar-nos amb un altre grup estable (amb els que no podem tenir contacte presencial) o compartir jocs amb altres professionals. Aquestes experiències ens serviran per ser més hàbils i competents, per resoldre possibles problemes tècnics i a la vegada aprendre com interaccionar i respectar torns de paraula.

Cada dijous al migdia es realitza una trucada mitjançant la plataforma Zoom a una classe amb la que no coincidim en tota la jornada escolar degut a les mesures de seguretat. Aquesta activitat comunica dues classes amb alumnes que acostumaven a jugar junts al pati el curs passat i entre els quals hi ha un vincle especial. La videotrucada implica un treball previ, ajudar a pensar als alumnes què voldran mostrar del que han fet durant la setmana, es fomenta el record i la comunicació per que aquestes estratègies vagin a favor de la relació.

Un altre repte ja anunciat anteriorment, és el de la por al contagi des del pensament concret i literal dels nostres infants.

En aquells amb certa consciència de la situació i capacitat verbal per expressar les seves vivències, s'han fet evidents les dificultats per comprendre la funció de les mesures de protecció i el risc real de les seves accions. Amb ells ha estat molt important parlar de les mesures que preniem per poder estar segurs i els matisos d'aquestes: deixar molt clar que hem de treure'ns la mascareta per menjar, però llavors, per estar més segurs, hem de prendre més distància entre nosaltres; explicar que està permès esternudar però que després haurem de rentar-nos les mans; explicar-los que malaltia no és igual a mort. És molt important afavorir espais de diàleg i l'expressió lliure de les seves pors, per poder ajustar-les a la realitat.

Vam rebre una carta informativa del coronavirus que parlava de les proves PCR. La Laura, d'11 anys, va entendre que l'escola era un lloc amb coronavirus i es va negar a venir al dia següent. Va ser interessant matisar el que era parlar de coronavirus i diferenciar el fet de protegir-se del d'estar contagiats.

A les transicions en espais comuns intentem que tots els infants que toleren la mascareta la portin posada. Un dia, en Pau, de 9 anys, va arribar al pati sense mascareta i quan la mestra se'n va adonar, aquest va tornar a l'aula a buscar-la mentre anava cridant: morirem tots!

En Miquel, d'11 anys, va estar a casa esperant el resultat de la PCR del pare. L'espera se li va fer insuportable i en tornar a l'escola el dia següent estava molt confús dient que havia estat confinat. Ell entenia l'espera com el temps curt d'esperar l'autobús, no estar un dia sencer a casa. Va ser interessant construir el discurs i les diferències entre espera curta, espera llarga, quarantena, confinament...

Caldrà repensar què fer amb el treball d'autonomia que ha quedat limitat per la impossibilitat de trànsits lliures en l'entorn escolar. Trànsits lliures que permeten treballar la responsabilitat d'executar càrrecs per l'escola, encarregar-se de portar i repartir material per les aules... En aquest sentit, ha estat de gran ajuda poder elaborar grups bombolla de més d'una aula. Això ens permet ampliar les interaccions, poder fer activitats amb altres alumnes i professionals. En definitiva, dóna opcions de mantenir l'essència del que per nosaltres és tan important.

Finalment, el repte de pensar en els efectes de la pandèmia en l'essència de la nostra tasca com a docents. Des de l'inici de curs els equips dels centres educatius hem destinat molts esforços a organitzar els espais i horaris, a pensar mesures de protecció i higiene, a conèixer la normativa en relació als casos positius i als grups bombolla i un llarg etcètera de qüestions no relacionades directament amb la nostra feina. Aquestes han estat, a més a més, instruccions canviants i no sempre clares, que han generat molta inseguretat i han requerit molt esforç per part de l'equip. La situació actual és tan imprevisible i ràpida que ens descol·loca. Tots necessitem, ara que el curs ha començat, recuperar el focus, posar els nostres alumnes al centre de la nostra tasca, reflexionar sobre les seves necessitats, sobre estratègies d'equip compartides i recuperar projectes que havien quedat aparcats per la por i les mesures obligatòries. És el moment de recuperar els espais de presentació d'activitats i tallers, la supervisió de casos i les coordinacions entre professionals per continuar ajudant als nostres alumnes a créixer, amb o sense COVID.

Conclusions

La pandèmia COVID-19 ha impactat bruscament a les nostres vides i ha condicionat de manera avasallant la nostra forma de relacionar-nos amb els altres. El confinament va

generar una situació molt estressant i difícil de sostenir per la majoria de nosaltres. En el cas dels infants amb TEA i les seves famílies, va complicar una simptomatologia que sovint ho dificulta tot i que va deixar els pares sense suports ni espai de descans.

Des del primer moment, la nostra voluntat va ser mantenir-nos presents i disponibles per seguir acompanyant i aprenent junts de la nova realitat. Amb l'experiència del confinament i el context de pandèmia hem pogut posar en valor la capacitat d'adaptació a una realitat variant, prenent consciència de l'esforç que això ha suposat als infants, a les famílies i als professionals.

Treballar la permanència de l'objecte durant el confinament. Arribar a l'emoció des de la bidimensionalitat d'una pantalla. Jugar i cantar plegats. Gaudir i riure amb ells. Escoltar l'angoixa de les famílies i sostenir-la (difícil tasca quan es viu a la pròpia pell l'angoixa d'un aïllament social).

Aquesta ha estat una tasca ben difícil. I ara se'ns planteja el repte del present i futur. Hem d'acceptar el que tenim com "la nova normalitat" a la qual ens haurem d'adaptar? O hem de lluitar perquè aquesta situació sigui anomenada com una gran excepcionalitat, i treballar per acostar-nos a la normalitat que teníem?

Cadascun de nosaltres, en el seu imaginari, va pensar com seria el retorn i com tornarien els infants després de tant de temps, però en molts casos ens hem quedat ben sorpresos. S'han anat recuperant d'una forma sobtadament àgil regressions en control d'esfínters, agitació motriu o dificultat per conciliar el son com si el retorn a l'espai perdut amb les mateixes persones els hagués permès recuperar el que ja estava assolit.

El primer dia d'escola, al setembre, l'Àlex es va emocionar en veure que encara estava penjat a la paret el seu mural del sistema solar ("¡mira, mira, continua aquí; aquest planeta el vaig pintar jo") i la Marta, amb menys capacitats de relació i comunicació, repassava amb el dit, mentre somreia, el mural de lletres amb el que sempre jugava el curs passat.

Però no tot està fet, ara tenim el gran repte d'adaptar-nos a les noves normes de seguretat i protecció, sense perdre l'essència de la nostra tasca: la relació, el contacte estret, el joc de mirades, gestos i aproximacions, i la llibertat de moviments en el centre. Tot això ens permet desenvolupar l'autonomia i la capacitat de relació i comunicació dels nostres alumnes, en un context on qualsevol desplaçament, qualsevol gest o contacte pot ser viscut com a comunicatiu i una excusa per la relació i l'aprenentatge.

Serem capaços de mantenir aquesta essència en un espai ple de normes, d'horaris d'entrada i sortida, de contactes controlats i limitats? Aquest és el repte i aquest és el dol. Només el treball en equip i els espais de reflexió compartida ens permetran trobar noves fórmules per mantenir l'essència i el focus de la nostra tasca, a la vegada que legitimar els nostres sentiments i cohesionar l'equip entorn de les dificultats i oportunitats que la situació ens aporta, sense caure en l'aïllament i la fragmentació a la que la pandèmia ens porta.

Referències bibliogràfiques

- Brun, J.M. y Villanueva, R. (2004). *Niños con autismo. Experiencia y experiencias*. Valencia: Promolibro.
- Baron-Cohen, S., Leslie, A.M. and Frith, U. (1985). Does the autistic child have a “theory of mind”? *Cognition* 21 (1): 37-46.
- Centre Educatiu i Terapèutic Carrilet (2012). *Comprensi3n y abordaje educativo y terapèutico del TEA (Trastorno del Espectro Autista)*. Barcelona: Horsori
- Coromines, J. (1998). *Psicopatologia arcaica y desarrollo*. Barcelona, Paid3s.
- Farr3s, N. (2019). *Confluència de les vessants educativa i terapèutica per al treball amb infants amb TEA: de l'emoci3n a la cognici3n*. Desenvolupa: Revista Atenci3n Precoç. Recuperado de: *Confluència de les vessants educativa i terapèutica per al treball amb infants amb TEA: de l'emoci3n a la cognici3n*
- Piaget, J. y Inhelder, B. (1969). *Psicología del niño*. Madrid: Morata. Decimocuarta edici3n, 1997.
- Sanchís, A. (2012) De l'autosensorialitat a la paraula en contextos interactius. *Desenvolupa*, 33, 1-16.
- Viloca, Ll. (2003) *El niño autista: detecció, evoluci3n y tratamiento*. Barcelona: Ediciones CEAC. Reeditado por Col·leccions Carrilet, 2012.
- Wing, L. (1981). Asperger's Syndrome: a Clinical Account. *Psychological Medicine*, 11:115-130.
- Winnicott (1993). *Realidad y juego*. Barcelona: editorial Gedisa.

Correspondència amb les autores: carrilet@carrilet.org